

KNJIŽEVNA POROČILA

Jos. Wester, Kriza naše srednje šole. V Ljubljani 1927. Založilo in izdalo «Društvo prijateljev humanistične gimnazije». 69 str.

To je drugi spis istega pisatelja o istem predmetu: prvi (O naši srednji šoli, 1923/24) je podajal splošno stanje naše srednje šole, kakor se je bilo razvilo izza preobrata; drugi je pa podrobna analiza dosedanjega ustroja in njegova kritika.

Ne samó, da se je naše šolstvo moralo prilagoditi novim razmeram, ki smo prišli vanje po preobratu, tudi sicer bi bilo treba reforme «in capite et in membris», t. j. v ustroju, učiteljstvu in učencih. Takoj s početka pa je treba poudarjati, da bi se bil moral ves postopek preosnavljanja vršiti organično, ne skokoma, kar upravičeno graja tudi Wester (str. 5—18). Zakaj pribiti moramo dejstvo, da ni vse slabo, kar je imela avstrijska šola, in ni vse dobro, kar nam je dala srbska šola; tudi tu velja geslo: omnia probate; quod bonum est, tenete!

Ustroj nove srednje šole zahteva že izpremembo v osnovni šoli, ker je vendar vse šolstvo celota, ki se mora ozirati na dejanske življenske razmere in ne aprioristično nekaj dekretirati, kar visi potem v zraku, ker nima tal v življenju. Osnovna šola, in sicer nižja, ki daje elementarni pouk, in višja (to je današnja, tako zvana meščanska šola), ki elementarni pouk pogloblja in razširja, bi naj trajala dalje časa nego sedaj, da bi dajala srednji šoli dovolj pripravljeni material, a doba srednje šole bi se lahko nekoliko skrčila.

In sedaj vprašanje: Kaj pa je to srednja šola? Danes je to še vedno kot ostanek iz prejšnjih časov privilegirana šola izvoljencev, ki se loči od tako zvanih strokovnih šol. In vendar potrebujemo Slovenci v prvi vrsti splošno in strokovno izobraženih poljedelcev, obrtnikov, trgovcev. Tu je večina naroda, ki misli o njej izobraženstvo in menda tudi prizadeti sami, da pri svojem delu in za svoje delo ne potrebujejo višje izobrazbe, kakor bi bilo njih delo nekaj ponižujočega in kakor bi oni morali biti «bedaki» po svojem poklicu. Od tod pojav, da starši grozé s «čevljarstvom» sinu, ki ne uspeva v srednji šoli. Upravičeno je nastopil proti takšnemu pojmovanju dela in izobrazbe univ. prof. dr. Vidmar v svojem predavanju pri ljudski univerzi v Ljubljani 1923. leta.

Wester deli srednjo šolo poleg strokovnih v tri tipe: gimnazijo, moški in ženski licej (sedanjo realno gimnazijo) in realko; za vsak tip določuje osnutek predmetnika (str. 36—52). Mislim, da bi morale biti srednje šole v soglasju s socialno strukturo naroda poljedelskega, obrtnega, trgovskega in humanističnega značaja, na kar je že opozarjal prezgodaj umrli gimnazijski ravnatelj A. Škerlj (Demokracija, 1919, str. 90—98). Vsem bi bila skupna narodna podlaga, t. j. pouk slovenskega jezika in književnosti, zemljepisa in zgodovine obenem s spoznavanjem jezika, zemlje in zgodovine Hrvatov in Srbov. Izmed tujih jezikov je določil Wester (str. 29—35) za srednjo šolo nemščino od prvega francoščino od petega razreda dalje, kar se mi zdi v bistvu pravilno, ako upoštevamo svojo zemljepisno lego, ki odločuje v prvi vrsti kulturno tradicijo. Pri obrtnih in trgovskih srednjih šolah bi stopila ponekod morebiti poleg nemščine italijanščina namesto francoščine. Ne smemo pa tudi pozabiti slo-

vanskih jezikov: ruščine, poljščine in češčine. Poljedelske, obrtne in trgovske srednje šole bi pripravljale svoje gojence in gojenke za te gospodarske stroke in znanosti, a v humanistično srednjo šolo bi prišli oni, ki bi si izvolili univerzitetne stroke. Humanistična srednja šola bi se s tem izberom iznebila navlake, ki vanjo ne spada, njene zahteve bi morale biti primerne njenemu namenu, a ne kakor je danes, ko se večina uči zaradi izpričevala (in ne zaradi potrebnega znanja) ali pa kot prehod za drug poklic.

Ustroj srednje šole se mora izpremeniti tudi v notranjem poslovanju v snovi in načinu podajanja: non multa, sed multum na podlagi delovne šole! Prirodosnanski pouk ne bodi teoretična znanost, ampak prilagoditev teorije praktičnemu življenju, kar se naj bi vršilo v laboratorijih (delavnicah). Zlasti potrebuje reforme pouk klasičnih jezikov in zgodovine. Še danes goni učiteljstvo letnice in vojne, še danes dinastične rodovnike, a pri maturi (ne vem, ali je bilo to pred vojno ali med vojno) se je dalo takšno vprašanje (v nemškem jeziku): «Wieviel Kinder hat Seine Majestät?» Zgodovina je pastorka današnjega šolskega pouka brez znanja gibnih sil narodov in držav. Tudi Wester (str. 49—50) zahteva moderniziranje učne metode.

Wester se je v svoji knjižici dotaknil tudi prosvetne uprave in s tem združenih vprašanj, n. pr. o ravnatelju ali direktorju, o stalnosti in daljnji izobrazbi učiteljstva, o disciplini učencev zlasti glede strankarske agitacije itd. (str. 55—69). Upravičeno nasprotuje pretiranemu centralizmu v šolski upravi, ki rodi nered. Bila je pametna misel Stjepana Radića o decentralizaciji prosvetne uprave s prosvetnimi inspektorati, ki so pa izvedeni samó v proračunu, a ne tudi v upravi, s čimer se je nered povečal. Prosvetna uprava bi bila postala neodvisna od velikih županov, t. j. od lokalne politike, kar bi bilo v korist šolstvu in prosveti. Odkrito nastopa Wester tudi proti zavajanju mladine na politično-strankarsko področje, ko se vrše zborovanja «naprednih» in «katoliških» srednješolcev pod vplivom strankarjev-politikov, kar je «gnusno početje, ki nalikuje kupovanju duš»; zato kliče pisatelj: «Strankarji, pustite šolsko mladino pri miru!»

Ne da bi podiral temelje današnjega šolskega ustroja, podaja Wester v podrobnostih odkrito njegovo kritiko in nasvetuje preudarno mnogo potrebnih izboljšav. Ker knjižica to zasluži, ji želim, da najde odziv pri javnosti, ki naj s svojim vplivom doseže, da jo upošteva tudi prosvetno ministrstvo pri izvajanju šolske reforme.

Dr. L.

Anton Kristan, O delavskem in socialističnem gibanju na Slovenskem do ustanovitve jugoslovanske socialno-demokratske stranke (1848—1896). V Ljubljani, 1927. Založila Zadružna založba v Ljubljani. Natisnili J. Blasnika nasl. v Ljubljani. 200 str.

Zgodovine delavskega gibanja na Slovenskem smo pogrešali; zato je treba pozdraviti Kristanovo knjigo, ki je ponatis iz lista «Pod lipo». Način podajanja se mi pa ne zdi posrečen. Izmed navedenih virov se od nekaterih ponatiskujejo kar cele strani (str. 54—55, 90—95, 100—105, 113—114, 116—119, 147 do 151, 163—164, 167—170), da se s tem snov ponavlja, dasi bi bilo pravilno, ako bi se bili viri po potrebi uporabljali med podajanjem snovi. Spis bi bil enotnejši, zato preglednejši. V tej zasnovi se podaja mnogo gradiva, ki bi bilo moralo biti obdelano. Nasprotno je pa hvale vredna priloga, kjer je Cvetko Kristan sestavil seznam slovenskih socialističnemu delavstvu namenjenih knjig, brošur, revij in časopisov od 1890. do 1927. leta (str. 173—200).